

- *Історична наука в Академії: інституційний розвиток і дослідницькі практики (доповідач — академік НАН України В.А. Смолій)*
- *Про нагородження відзнаками НАН України та Почесними грамотами НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України (доповідач — академік НАН України В.Л. Богданов)*
- *Кадрові та поточні питання*

ІЗ ЗАЛИ ЗАСІДАНЬ ПРЕЗИДІЇ НАН УКРАЇНИ

13 червня 2018 року

На засіданні Президії Національної академії наук України 13 червня 2018 р. члени Президії НАН України та запрошені заслухали наукову доповідь академіка-секретаря Відділення історії, філософії та права НАН України, директора Інституту історії України НАН України академіка НАН України **Валерія Андрійовича Смолія** на тему «Історична наука в Академії: інституційний розвиток і дослідницькі практики» (стенограму див. на с. 39).

Розвиток історичної науки в Академії, нерозривно пов'язаний з її долею, відбувався в умовах суперечливих перипетій вітчизняної історії. Великим і багатограним є науковий доробок провідних істориків та установ історичного профілю Академії, створений за десятиліття наполегливої праці.

1920-ті роки стали «золотим» десятиліттям для гуманітарних і суспільних наук, насамперед у сфері студіювання історії України. Цей період характеризується появою серії монографій, оригінальних праць, новаторських досліджень. Виникли нові періодичні та серійні видання, реалізовувалися проекти зі створення словників, опрацьовувалися нові джерела. Динамічно змінювалася й інституційна структура історичної науки в Академії. Створені при ВУАН комісії вивчали регіональну минушину, розробляли різні сегменти історичної науки. Проект Українського історичного інституту, розроблений академіком М. Грушевським у 1928 р., певною мірою можна розглядати як прототип нинішнього Інституту історії України. Однак ці позитивні тенденції розвитку історичної науки в Академії були обірвані репресіями 1930-х років: великих втрат зазнав персональний склад істориків, було ліквідовано інститути, наукові школи, припинилося видання фахової періодики.

Процес відновлення історичної академічної науки був складним і тривалим. Лише у 1957 р. вдалося заснувати фаховий часопис — «Український історичний журнал». У цей період у дослідницьких практиках істориків чільне місце посіли

багатотомні проекти, зросли обсяги циркуляції фактографічної інформації, було зроблено епохальні археологічні відкриття.

Після розпаду СРСР гостро постало питання конструювання національних концепцій історії України. У цей період історики Академії створили низку самобутніх праць, запропонували оригінальні реконструкції і по-новому відтворили образи ряду історичних епох. Виходили друком новаторські багатотомні історичні серії, фундаментальні монографічні дослідження. Зокрема, в Інституті історії України НАН України побачили світ фундаментальні праці з історії Сходу і Півдня України «Донбас і Крим в економічному, суспільно-політичному та етнокультурному просторі України: історичний досвід, модерні виклики, перспективи», «Торгівля в Південній Україні: організація товарообігу та людський потенціал (кінець XVIII — початок XX ст.)», у започаткованій в 2014 р. науково-видавничій серії «Студії з регіональної історії України: Степова Україна» опубліковано працю «Донеччина та Луганщина — козацькі землі України (XVI—XVIII ст.)».

Зміни у сфері соціогуманітарного знання позначилися й на інституційній мережі історичної науки в Академії — з 17 наукових установ, що нині входять до складу Відділення історії, філософії та права НАН України, 8 було створено після 1990 р. До числа установ НАН України, які значно розширили тематичне поле історичних досліджень, належать, зокрема, Інститут українознавства ім. І. Крип'якевича, Інститут сходознавства ім. А.Ю. Кримського, Державна установа «Інститут всесвітньої історії НАН України».

У 2000-х роках у зв'язку з появою нових викликів і проблем у сфері історичної науки постала необхідність відтворення окремих аспектів української минушини — соціальної, економічної, культурної, духовної, військово-політичної тощо. У цей період з'явилися фундаментальні праці з історії українського селянства, історії українського козацтва, політичної історії України XX ст., економічної історії нашої держави, видрукувано п'ятитомну «Історію державної служби в Україні», реалі-

Доповідь академіка НАН України Валерія Андрійовича Смолія

зовано унікальний науковий проект «Нариси з історії дипломатії України». У цей період в академічних інститутах почали розробляти наукові напрями, які тривалий час залишалися на периферії дослідницьких практик. Йдеться насамперед про дослідження інтелектуальної, соціальної та культурної історії, історії понять, історії Великого князівства Литовського, розробки з регіоналістики та урбаністики.

Важливі зрушення відбулися на полі систематизації та кодифікації історичного й соціогуманітарного знання, наслідком яких є розвиток української енциклопедистики. На базі фундаментальної 10-томної «Енциклопедії історії України» (2003–2013) зараз тривають підготовчі заходи зі створення мультимедійного енциклопедичного ресурсу з історії України. Великий евристичний та інформаційний потенціал виявив багатотомний проект «Енциклопедія сучасної України» (від 2001 р. видано 18 томів), який репрезентовано як у паперовому, так і в електронному форматах. Розширюється також коло профільних довідкових видань.

Завдяки масштабній співпраці з вітчизняними архівними установами кардинально розширилася джерельна база з історії України, зокрема середньовічної та ранньої модерної історії, історії Української революції 1917–1921 рр.,

визвольної боротьби XIX–XX ст., історії Криму і кримських татар тощо.

Визначними є здобутки вчених-гуманітаріїв Академії у сучасній історичній дидактиці. В освітню практику було введено велику кількість підручників, посібників і хрестоматій для середньої та вищої школи, підготовлених науковцями НАН України.

Водночас віртуальна, цифрова доба, епоха масових соціальних мереж висуває перед історичною наукою нові вимоги. Це — циркуляція й кодифікація електронних версій джерел, уведення веб-елементів до наукового апарату, технізація та віртуалізація наукової мови. Велика увага в академічній історичній науці приділяється підготовці до реалізації масштабного українського проекту — багатотомної історії України.

В обговоренні доповіді взяли участь академік НАН України Б.Є. Патон, радник Президії НАН України академік НАН України О.С. Онищенко, член Президії НАН України, почесний директор Інституту археології НАН України академік НАН України П.П. Толочко, ректор Київського національного університету імені Тараса Шевченка академік НАН України Л.В. Губерський, перший віце-президент НАН України, голова Секції фізико-технічних і математичних наук НАН України академік НАН України А.Г. Наумовець, академік-секретар Відділення фізики і астрономії НАН України академік НАН України В.М. Локтев, директор Головної астрономічної обсерваторії НАН України академік НАН України Я.С. Яцків, заступник міністра освіти і науки України, доктор фізико-математичних наук М.В. Стріха.

Підсумовуючи виступи, академік НАН України Б.Є. Патон зазначив, що в доповіді було висвітлено широке коло проблем становлення історичної науки в установах НАН України впродовж столітньої історії Академії. Завдяки наполегливій праці багатьох поколінь учених-істориків в Академії сформувалися потужні наукові школи в галузі історичної науки, які зробили великий внесок у дослідження й осмислення історичного досвіду українського народу, його державницьких і культурних тра-

дицій. Сформовано розгалужену інституційну мережу історичної науки, постійно вдосконалюються її теоретико-методологічні засади, нарощується джерельна база історичних досліджень. До скарбниці вітчизняної історичної думки увійшли ґрунтовні праці академіків М. Грушевського, Д. Багалія, А. Кримського, О. Левицького, І. Крип'якевича, Я. Ісаєвича, П. Тронька, І. Кураса та багатьох інших учених. У таких фундаментальних багатотомних працях, як «Енциклопедія історії України», «Україна крізь віки», «Реабілітовані історією», представлено новітні здобутки академічної історичної науки.

Вагомим внеском істориків Академії у вітчизняну історичну науку стало нове концептуальне розуміння української історії, що передбачає її включення у широкий європейський та міжнародний культурно-цивілізаційний контекст, ліквідація численних «білих плям», розвінчання історичних міфів, сприяння розвитку історичної освіти.

Разом з тим, на сучасному етапі перед істориками постають нові виклики і завдання. Зокрема, підготовка масштабного науково-видавничого проекту багатотомної історії України потребує спільних зусиль провідних фахівців як академічних установ історичного профілю, так закладів вищої освіти. Слід також активізувати дослідження новітніх процесів державотворення, проблем реінтеграції Донбасу і Криму в політико-правовий простір України. Поряд з опрацюванням фундаментальних і прикладних проблем історичної науки потрібно й надалі забезпечувати всебічну підтримку освітнього та науково-популярного форматів історичного знання.

* * *

Члени Президії НАН України розглянули також низку поточних питань:

- обговорили заходи з виконання завдань та врахування пропозицій і зауважень, висловлених на Загальних зборах НАН України 26 квітня 2018 р., зокрема погодили склад Робочої групи з підготовки пропозицій до проекту державної стратегії розвитку науки, технологій та інноваційної діяльності;

- ухвалили оновлене Положення про стипендії Національної академії наук України для молодих учених;
- прийняли рішення щодо проведення 6–7 грудня 2018 р. ювілейних заходів, присвячених 100-річчю від часу заснування Національної академії наук України, розглянули відповідну програму та затвердили план підготовки і проведення урочистостей;
- постановили порушити перед Верховною Радою України клопотання про нагородження відзнаками Верховної Ради України працівників Інституту мікробіології і вірусології ім. Д.К. Заболотного НАН України за багаторічну плідну працю, вагомі творчі здобутки та заслуги перед державою у розвитку мікробіології і вірусології, вирішенні фундаментальних проблем створення новітніх біотехнологічних препаратів і продуктів та їх широке впровадження у різні галузі господарського комплексу України, а також з нагоди 90-річчя від часу заснування зазначеної наукової установи;
- погодили часткові зміни у складі членів Бюро Відділення фізики і астрономії НАН України, затвердивши членами Бюро на строк, що залишився до чергових виборів Бюро ВФА, члена-кореспондента НАН України М.В. Бондара і доктора фізико-математичних наук Г.М. Гомонай.

* * *

Крім того, Президія НАН України ухвалила низку організаційних і кадрових рішень.

Призначено:

- члена-кореспондента НАН України **Бондара Михайла Віталійовича** на посаду директора Інституту фізики НАН України.

Затверджено:

- доктора фізико-математичних наук **Пелиха Володимира Олександровича** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України;
- доктора фізико-математичних наук **Токового Юрія Владиславовича** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України;
- кандидата фізико-математичних наук **Савчук Аллу Володимирівну** на посаді заступника директора з наукової роботи Міжнародного центру «Інститут прикладної оптики» НАН України;
- доктора фізико-математичних наук **Стефановича Леоніда Ілліча** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту фізики гірничих процесів НАН України;

- кандидата геологічних наук **Седлерову Ольгу Володимирівну** на посаді заступника директора з наукової роботи Державної наукової установи «Науковий центр аерокосмічних досліджень Землі Інституту геологічних наук Національної академії наук України»;
- кандидата технічних наук **Білодіда Віктора Дмитровича** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту загальної енергетики НАН України;
- кандидата технічних наук **Грінченка Володимира Сергійовича** на посаді заступника директора з наукової роботи Державної установи «Інститут технічних проблем магнетизму НАН України»;
- **Петрова Сергія Васильовича** на посаді заступника директора з науково-технічної роботи Державної установи «Інститут технічних проблем магнетизму НАН України»;
- кандидата біологічних наук **Гапоненка Миколу Борисовича** на посаді заступника директора з наукової роботи Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України;
- кандидата біологічних наук **Шумика Миколу Івановича** на посаді заступника директора з наукової роботи Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України;
- доктора сільськогосподарських наук **Рахметова Джамала Бахлуловича** на посаді заступника директора з наукової роботи Національного ботанічного саду ім. М.М. Гришка НАН України;
- доктора історичних наук **Буйських Аллу Валеріївну** на посаді заступника директора з наукової роботи Інституту археології НАН України.

Погоджено кандидатуру:

- доктора медичних наук **Тодурова Івана Михайловича** на посаду завідувача відділу ендокринної та метаболічної хірургії Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України»;
- доктора медичних наук **Маньковського Бориса Микитовича** на посаду завідувача відділу діагностики та лікування метаболічних захворювань Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України»;
- доктора медичних наук **Татарчук Тетяни Феофанівни** на посаду завідувача відділу репродуктивного здоров'я Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України»;
- доктора медичних наук **Бур'янова Олександра Анатолійовича** на посаду завідувача відділу відновлювальної та реконструктивної ортопедії та реабілітації Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України»;
- кандидата медичних наук **Косюхна Сергія Вікторовича** на посаду завідувача відділу малоінвазивної хірургії Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України»;

- кандидата медичних наук **Лісуна Юрія Борисовича** на посаду завідувача відділу анестезіології та інтенсивної терапії Державної наукової установи «Центр інноваційних медичних технологій НАН України».

Відзнакою НАН України «За професійні здобутки» нагороджено:

- ученого секретаря Інституту прикладних проблем механіки і математики ім. Я.С. Підстригача НАН України кандидата фізико-математичних наук **Міщенко Віктора Олександровича** за багаторічну сумлінну і плідну працю, вагомий здобутки у науково-організаційній діяльності та особистий внесок у розвиток наукових досліджень в Інституті;

- начальника Відділу міжнародних зв'язків НАН України кандидата історичних наук **Мирончука Анатолія Святославовича** за багаторічну високопрофесійну працю та значний особистий внесок у підвищення міжнародного авторитету Національної академії наук України;

- начальника відділу Національної служби посередництва і примирення кандидата наук з державного управління **Акімова Олександра Олексійовича** за багаторічну високопрофесійну працю та надання Національній академії наук України правової допомоги з питань соціального діалогу і запобігання колективним трудовим спорам.

Відзнакою НАН України «За підготовку наукової зміни» нагороджено:

- віце-президента НАН України академіка НАН України **Пирожкова Сергія Івановича** за багаторічну плідну працю вченого, організатора наукових досліджень і педагога та вагомий особистий внесок у підготовку наукових кадрів у галузі демографії і стратегічного аналізу економічного розвитку;

- заступника директора Інституту геофізики ім. С.І. Субботіна НАН України члена-кореспондента НАН України **Кендзеру Олександра Володимировича** за багаторічну плідну наукову і науково-організаційну працю, особисті творчі здобутки в галузі сейсмології та підготовку висококваліфікованих наукових кадрів.

Почесною грамотою Президії НАН України і Центрального комітету профспілки працівників НАН України нагороджено:

- провідного наукового співробітника Інституту ботаніки ім. М.Г. Холодного НАН України доктора біологічних наук **Федорончука Миколу Михайловича** за багаторічну плідну працю вченого-ботаніка і педагога, особисті творчі здобутки в галузі систематики і флористики судинних рослин та вагомий внесок у справу охорони природи;

- члена Президії Центрального комітету профспілки працівників Національної академії наук України, голову Одеської регіональної організації профспілки працівників Національної академії наук України **Деркач Ларису Григорівну** за багаторічну плідну працю профспілкового діяча та вагомий особистий внесок у вирішення питань захисту трудових, соціально-економічних прав та інтересів наукових працівників НАН України;

- кандидата хімічних наук **Пацюка Федора Никифоровича** за багаторічну плідну і відповідальну працю на посаді керівника Сектору хімічних і біологічних наук Науково-організаційного відділу Президії НАН України, активну роботу голови Первинної профспілкової організації апарату Президії НАН України та вагомий особистий здобутки у науково-організаційній і профспілковій діяльності.

За матеріалами засідання підготувала О.О. Мележик